

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/propaganda/125789,Zwiazek-Mlodziezy-Polskiej-w-Pultusku-w-latach-1948-1956.html>

Pułtusk, zdjęcie wykonane w 1947 r. (fot. NAC)

ARTYKUŁ

Związek Młodzieży Polskiej w Pułtusku w latach 1948-1956

OKRES HISTORYCZNY

(1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: MARTA MILEWSKA 16.06.2026

Związek Młodzieży Polskiej (ZMP) został powołany podczas Kongresu Jedności Młodzieży we Wrocławiu w dniu 21 lipca 1948 roku. Powstał on z połączenia Związku Walki Młodych (ZWM), Organizacji Młodzieży Towarzystwa

Uniwersytetu Rolniczego (OMTUR), Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” (ZMW PR „Wici”) i Związku Młodzieży Demokratycznej (ZMD).

Zadaniem ZMP była indoktrynacja młodzieży szkolnej oraz kształtowanie „nowego człowieka” - czujnego, bojowego i wolnego od przesądów oraz zabobonów, który bezkrytycznie popierałby politykę partii komunistycznej¹.

Sługusy komunistów

ZMP prężnie działał też na terenie Pułtuska. Pierwszym przewodniczącym Zarządu Powiatowego ZMP w Pułtusku były Henryk Marciniak. Działania podejmowane przez ZMP z terenu Pułtuska świadczą o zaangażowaniu w „budowę socjalizmu”.

Wskazuje na to chociażby fakt, że na konferencji powiatowej PPR w dniu 21 listopada 1948 roku, która odbyła się przed Kongresem Zjednoczeniowym PPR i PPS, delegacja ZMP z pułtuskiego liceum ogólnokształcącego zadeklarowała, że do dnia 8 grudnia 1948 roku: ogrodzi szkołę parkanem od ulicy Piotra Skargi, zorganizuje akademię w dniu 8 grudnia 1948 roku, zaprenumeruje jak najwięcej numerów „Pokolenia” (organu ZMP) i zbierze wśród członków minimum 3 tys. zł na „Centralny Dom Zjednoczonej Partii Klasy Robotniczej”.

W szeregach ZMP w Pułtusku skupieni byli członkowie wywodzący się ze wszystkich miejscowych szkół średnich. Motywy ich przynależności do ZMP miały głównie charakter koniunkturalny. Według jednego z uczniów miejscowego liceum ogólnokształcącego

„przynależność do ZMP chroniła słabszych uczniów i pozwalała im utrzymać się w szkole. Byli wyśmiewani przez kolegów jako »sługusy komunistów« i sami się tego wstydzili, lecz w przynależności do ZMP mieli swój interes i dobrze na tym wychodzili”².

Przynależność do ZMP dawała też działaczom różne inne profity, w postaci chociażby dyplomu przodownika nauki, który zapewniał otrzymanie indeksu uniwersyteckiego. Warto dodać, że w szeregach ZMP nie brakowało też uczniów o przekonaniach antykomunistycznych i o światopoglądzie katolickim. Ich przynależność do ZMP była podyktowana tylko chęcią zapewnienia sobie wstępu na studia. Część działaczy upatrywała też w przynależności do ZMP sposób na kontynuację edukacji.

**Pułtusk, zdjęcie wykonane w
1947 r. (fot. NAC)**

**Kościół Świętego Józefa w
Pułtusku, zdjęcie wykonane w
1949 r. (fot.NAC)**

**Rynek Pułtuski, zdjęcie wykonane
najprawdopodobniej w latach 70.
XX wieku (fot. NAC)**

Czujność klasowa

Jednym z przywilejów przynależności do ZMP był udział w posiedzeniach plenarnych Rad Pedagogicznych szkół średnich Pułtuska. W świetle protokołów zebrań Rady Pedagogicznej, oceniając poziom zachowania ucznia w danym semestrze, dyrektor (jak i wychowawcy klas) uwzględniali zaangażowanie uczniów w działalność klasowego koła ZMP i jego wpływ na postawę ideowo-polityczną młodzieży.

Kolejnym przywilejem było to, że przedstawiciel ZMP miał prawo zabierać głos podczas posiedzeń Rad Pedagogicznych. Przynależność do ZMP wzmacniała też poczucie własnej wartości członków. W czasie zebrań członkowskich nie szczędzili oni słów krytyki zarówno pod adresem swoich kolegów, jak i nauczycieli.

Z upływem czasu aktywistów szkolnych kół ZMP zaczęli obawiać się pozostali uczniowie, ponieważ aktywiści utrzymywali bliskie kontakty z zarządem powiatowym ZMP, którego z kolei przedstawiciele zasiadali w komisjach maturalnych, biorących udział w ustalaniu ocen. Do zadań członków szkolnych kół ZMP należała tzw. „czujność klasowa”. Polegała ona na obserwowaniu swoich kolegów i sporządzaniu stosownych raportów, które następnie przekazywali dyrektorowi szkoły.

Na szpicy walki ideologicznej

Działalność członków ZMP z terenu Pułtuska wykraczała poza mury szkolne. Członkowie tej organizacji byli bowiem zaangażowani w „socjalistyczną przebudowę” okolicznej wsi. Aktywiści kół szkolnych ZMP uczestniczyli w zakładaniu spółdzielni produkcyjnych, a nawet w ściąganiu od „kułaków” obowiązkowych dostaw. Najaktywniejsi członkowie szkolnych kół ZMP byli zaś wyznaczani do tzw. trójek agitacyjnych, które docierały do rolników z pobliskich wiosek i prowadziły z nimi rozmowy na temat celowości kolektywizacji i obowiązkowych dostaw.

Działacze ZMP byli też wykorzystywani w walce z religią katolicką. Wskazuje na to chociażby fakt, że na jednym z posiedzeń Rady Pedagogicznej Państwowego Liceum Pedagogicznego w Pułtusku dyrektor Waclaw Palewski stwierdził, że:

„(...) nie możemy dopuszczać, by młodzież chodziła na rekolekcje. Aktyw ZMP i nauczyciele będą

kontrolować obecność uczniów w szkole”³.

Zadaniem więc członków ZMP w Pułtusk było organizowanie w czasie rekolekcji dla swoich kolegów wycieczek szkolnych, zawodów sportowych i projekcji filmów.

* * *

ZMP w Pułtusk był organizacją ideowo, politycznie i organizacyjnie podporządkowaną PPR, a następnie PZPR. Organizacja ta działała pod kierownictwem partii rządzącej, dlatego była narzędziem ideologicznej indoktrynacji młodzieży, tubą propagandy komunistycznej, a z czasem stała się symbolem polskiego stalinizmu i odpowiednikiem sowieckiego Komsomołu⁴.

---

¹ Deklaracja ideowo-programowa Związku Młodzieży Polskiej. Prawo i Statut ZMP, Warszawa 1949, s.4-19.

² AIPN BU 0206/339, k.12-13.

³ Cyt. za: Z. Kiljan, *Daleko od normalności. Kartki z dziejów wychowania w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Pułtusk (1945-1970)*, [w:] *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, tom VI, red. J. Szczepański, Pułtusk 2005, s. 373.

⁴ Por. M. Wierzbicki, *Związek Młodzieży Polskiej i jego członkowie*, Warszawa 2006.

COFNIJ SIĘ